

OB-OFOK AD FIALLIG

Stories of Barlig

Storytellers:

Fugsi-aw
Luting Fumalin

Stories written and revised by:

Miss Juanita Chamcan

Illustrations by:

Baldwin Ngolab

Summer Institute of Linguistics-Philippines, Inc.

Translators

1977

Publishers

Published
in cooperation with
Bureau of Elementary Education
and
Institute of National Language
of the
Department of Education and Culture
Manila, Philippines

A Story Book in Southern Bontoc

55.1-77-5.4C

54.20PO-776007MPZ

Printed in the Philippines by Marshburn Press (FEBC), Inc.

FOREWORD

Some of the glory of the Philippines lies in the beautiful variety of people and languages within its coasts. It is to the great credit of the national leadership over the years that no attempt has been made to destroy this national heritage. The goal has been instead to preserve its integrity and dignity while building on this strong foundation a lasting superstructure of national language and culture.

The present book is one of many designed for this purpose. It recognizes the pedagogical importance of dividing literacy and second-language learning into two steps--literacy being the first. When a student has learned to read the language he understands best, the resulting satisfaction in his accomplishment gives the drive and confidence he needs to learn the national language. His ability to read, furthermore, is the indispensable tool for the study this program will require.

The Department of Education and Culture of the Philippines is proud to present this latest volume in a nationwide series designed to teach the national language through literacy in the vernaculars. It will strengthen both the parts of the nation and the whole.

JUAN L. MANUEL
Secretary

PREFACE

The stories in this book are divided into three parts. In part one the stories are written in the Southern Bontoc dialect. Parts two and three are Pilipino and English translations of the stories in part one.

The purpose of this book is two fold. First, as an aid in bilingual education, a source of reading for adult education. Secondly, as a test for a suitable Southern Bontoc alphabet. Any comments you may have concerning the latter purpose would be greatly appreciated.

Our sincere thanks to all in the Southern Bontoc municipality of Barlig who aided in making this book possible.

David and Joan Ohlson

OB-OFOK AD FIALLIG

	Page
Part I - Southern Bontoc	
Linmipaw ya Amfusnun	1
1. Nan Ninasawan Linmipaw	1
2. Nan Kianak Amfusnun	5
Fianafia-i Tiko	7
Nan Tabfiad	11
Munmoyang ay Chanom as Pikak	14
Ob-ofok chi Anamama Ator	18
1. Ay cha-ud Nan Nangoran Nan Fiallig as Ngachana	18
2. Adchi tay Chuntog Hinnad Fiallig	21
3. Fokian ya Wikian	24
Part II - Pilipino	27
Part III - English	55

PART I

SOUTHERN BONTOC

LINMIPAW YA AMFUSNUN

Chapter 1. Nan Ninasawan Linmipaw

Ad pus-oy wacha nan hin aki ay inmili as Arong. Inyongong-achay anop tay manganop hi amacha. Mo chinmalimog nan foran nan hin aki cha Linmipaw kan Amfusnun o moy cha mun-angoy. Iligwatcha mo pa-at fomoknag na orkiw. Mo marafoy nan oycha ichiw omoycha ay omoy as kiakaycha. Mo marafoy na ichiwchat at aswi-et os hacha kasin iligwat. Asnan osa ay orkiw inmoycha challo nan oycha mangananopan. Ninkiawa nan innomcha-ancha asnan oycha apor ad Tom-ang. Waschi un inokatna nan oyna sangat ay linokmog.

Cha-an nangan hi Amfusnun ay chakus. Inarana nan totong hinnan tofong hana-at isokkid, ay cha mangali un na-oy chi kan chakayo asna, at ichos-oryo nan fiafuyyo kan chakami. Hat kanan Linmipaw un kun chanman kis-an oypatngapatngan chi nuntokcho asna, chata os challo ara-on chi laman. Kunat challo na-awni ya kanan Linmipaw kan Amfusnun un achi fiali oray ta kinalik chi at ma-id ma-id omommatt kan chita. Inmiyancha at sokud

wi-et hacha-at isa-or nan oycha innangoyan.

Mo matawan hi makalima un inmoychay
manganop ay hin aki. Kunkay isokkid Amfusnun
nan chatag ay totong as noycha apor. Un
kinnalin Linmipaw un kun kis-an oy ato-atun sa,
chata-at mamatawel as laman mo soma-orta.

Hiyachi nan chacha ato-atun as makatawun.
Asnan puspus-oy ay foran hinnan ma-ikadwa ay
tawun ay oycha manganopan kuncha mamatawel hi
laman, mamitlo cha esa-or chi nikiaycha hidi.
Kasin cha omoy asnan pidwan nan foran ay
omiyanchas apor. Kiay finmangoncha asnan
chamawa-or, ya innila cha-at nan na-iwawangchor
ay hin chop a munchachara ay fo-ok chi fafia-i.
Kiay kanan nan fafia-i kan Linmipaw un angkiay
sa tay adwani at munasawata. Kiay kanan
Amfusnun, un achim atun hessa. Kiay nunlikig
atonona nan oycha inasog hat okatona nan
linnotocha ay oycha inang-oyan. Kunat munsakong
kiay ma-id at nan chiyoy fafia-i ya kotog chi
kalina.

Kanan Linmipaw kan Amfusnun un angkiay
sa tilla inara-ak hinnan ninta-or hinna. Kiay
achim ingannganno ta chaka omali-ali ay oy
nangila as noyta fito, tay wacha chacha
isawsawid ay laman as cham ar-ara-on. Kiay oy
at makifiakor ad Sappo.

Chapter 2. Nan Kianak Amfusnun

Okialid solet ay mo omoy makifiakor nan lanaraki oycha manga-iw tay achicha manga-iw mo wachay patayoncha, ya ikatamchas achor chitako.

Inligwatcha ay omoy ad Sappo.

Nintotorakiancha ay iligwatchay mamakor hinnan ma-id hi Amfusnun kan chicha, oycha anapun mo nan kawad-anna, ya konat payat inmoy ad Mumporyas. Inyasa-ancha ay manganap kan hiya, kiay cha-an natoroy nan oycha mamakoran.

Ad Mumporyas innilan Amfusnun na osay fiafia-i ay cha munlogrokiam hinnan olet na oma. Inmoy hinnan kawadna ya tomokcho, nakudnor nan fiafia-i idi innilana hi Amfusnun. Kiay kanana un ngantud-i inmaliyam henna? Ay cha-ud na ilim? Ifiallikia, kanan Amfusnun, chiyoy hidi asci. Ongor chi layyad na fiafia-i ay mangepad-an kan hiya. Kiay inlapona at ay mangamong henna tuki mangipo-oy as awet. Kiay kasin tomokcho ta makitakiatfor kan Amfusnun. Solet chi takiatforcha ya kanan at na fiafia-i un omoychas afongna, achi-ak make-ali tay wacha noyko ayayan. Chacha muntakiatakiatfor kiay kanan at nan fiafia-i un munasawata, yakakun, ta mo munfiangachak hinnan kalima mo achi

kan-om chi orkiw, O, kanan na fiafia-i oyak tay sasad-onak hinnan ib-ak hid-i, kiay ninnomnom ya kanana un awni tay wacha ifiakiak, ngantud-i, kanan Amfusnun. Mo mad-op amin nan apoy na tako, at ha-on na achi mad-op tay achi-ak masoyop ay maman-od kan he-a. Nan chiyoy apoy hiya nan mangitochus nan afongko at hiya chi na katamom.

Ninfiangad hiya ta oyna ela-on na ib-ana, kiay ma-id cha tay ninfiangadcha at ad Fiallig, kiay soma-or hiya. Cha-an na-itokchowan hiya ifiakiana at kan cha amana sosusnudna nan chiyoy fiafia-i inafudnay asaw-on mo munfiangad hiyas mo achi ma-ikan-om chi orkiw ad Munporyas.

Ninsichacha at na-amongcha amin na sosusnudna hat noyna ib-ana. Honnan ma-ikan-om chi orkiw inpaligwatcha hiya ay omoy ad Munporyas. Cha maschom hat komatan hiya nan afong nan fiafia-i. Ongor chi layyadna ay mangila kan Amfusnun. Ninasawacha inkiana inmam-ama. Amin kianakna at kuncha Amfusnun.

FIANAFIA-I TIKO

Ad solet wacha nan filig ay ninchachator, hat solet chi ma-orkiwana tay lilingfian chi anad-acha-an ay chuntog. Hetona ay filig ma-id pa-at inmi-ili. Sokud inmalicha nan Ilakud, ay norpo ad Ferwang, chicha nan tinmokcho hid-i hat ngadnancha as Tiko, tay kun tit-iwa natitiko ay filig. Wacha nan pinopus-oy ad solet nan fianafia-i at kuncha muntotongaw at noycha lanaraki chicha nan munchonus payiw.

Tawun, foran, orkiw, ay narus ma-id innomomat as Tiko kun cha yangkiay ammay ay hin pangili. Osay orkiw hana cha-at chi inmali tokun ay tako norpo ad Ifialiwan.

Na noycha Ilakud achi cha omali ay mana-oy, pomatoy, maki-ili ya manga-iw ngem kuncha omali omilayyus hinnan fianafia-i as Tiko, hat mak-akcha nan Ifialiwan ay munfiangadcha ad Lakud.

Maschom at soma-orcha nan lanaraki ay norpos kiakaycha hat ifiakian nan oycha asasawa nan inpa-at nan Ifialiwan kan chicha. Achi fongatcha, kiay ma-amongcha asnan ator, ta apatun cha noycha atun mo kasin cha munfiangad. Inapat ay waschin inmi-ali as

fiayyas, ta torwancha nan fusi, ta is-odcha kan chicha. Kiay munkoporcha mo inilacha ay chacha omali, hat nan fianafia-i nan munafuyo hinpan kinpor.

Cha-an naros chi choway orkiw hana cha-at nan Ifialiwan ay cha omali. Chacha munkopor nan lanaraki as kinoppor kinnamocha ay mangpor hinnan onas ta mak-akcha ay oy muntafun ta achi elan nan Ilakud chicha. Cha ma-afuyo nan onas asnan poryok, hana cha-at nan Ilakud. Akayo na, kanancha ay cha-an kayo nabray, akayo omikop kayo hinnan norkiat ay fiayyasmi ta ma-opray chi sinketyo. Na chi oycha fianafia-i at kuncha ammay kan chicha. Kiay chacha omiko-ikop chacha munapa-apat sokudcha nafotang. Osa-osa at achina ammo, na chana atatun kiay ya nafotangcha hat masoycha hinnan abfiag ay chapor, ya kuncha na-iwalitang. Innilan nan fianafia-i ay na-iwalitangcha, kiay waschi un inarana noyna fiakrong ay mama-ok hinnan linmakob-o ay sanglet, kiay chacha ikoyag asnan oycha mata hat achor. Napalekkan na osa ay cha-an pa-at napa-sat. Kiay fomangon ekawangna at oy lomayyaw ay omoy as elenad Fialiwan.

Ongor chi forayna kin matam kiay ifiakiana at un tay pinatoycha amin noyna ib-a at hiya yangkiay nan linmayyaw, innofokna amin nan

inpapa-at na fianafia-i kan chicha ay
amma-ammaycha ta inpaikopcha chichas nan
fiayyas. Kiay na-aw-awni ta napasatcha nan
ib-ak cha cha-at ikoyyag nan sanglet as matami
ya achormi. Kanan tako at un achi tako pomatoy
as fiafia-i, ngem mangisiw nan fianafia-i as
Tiko tay kuncha pomatoy.

Finmoknagcha na lanaraki ta oycha ela-un
na innommat, kiay kuncha-at kafiakfiaktad ay
nanatoy kanan nan oycha fianafia-i un osa na
linmayyaw. Hiya-at chi inamongcha amin noycha
fusi hat nan amma-ammay ay inneket ya anad-acha
ay poryok. Mak-akcha at ma-id nayagyag,
munsorongcha hinnas Tannod. Cha-ancha
tinmokchus chi tay iyo-ogyatcha na munfiangchan
na Ifialiwin ay omaras awet. Kiay kanancha un
kuntakowat ika-ob na noycha fusi, poryok tay
chagsun ay mangititi-in ay mangifiangad ad
Ferwang. Hat etanomacha nan chongra ay matun
na nangika-ofiancha hinnan ya fusi ya poryok.
Cha-an narus chi toroy orkiw nabtadcha na
Ilakud ay omalid hinnan Tiko. Ma-id inilacha
kun yangkiay noycha afong ay tenongfiab.
Hacha-at totngan amin chi ka-ichin ay
ininchanancha. Ninfiangadcha ad Lakud.
Angkia-angkiay chi maid na-il-ila kan chicha.

Ka-at chi tawun ay inmoy hacha-at

munnomnom kasin ay munfiangad ay mangilas noycha inka-ob as Tannod. Wachachay kun chowan poro ay inmali kuncha kay ka-ofian na kawadan nan fusi, kiay cha-at mapos-ak tay kuncha na-ababfia ay nangeka-ob.

Cha-an cha inpachakpus ay ninka-ob tay ma-id challo atuncha. Kuncha inyasa-an ta kikiad chi mangchan as apo chas pidwa. Cha-an cha amin inmili hinnas Tannod, tay achi cha laychun. Ninfiangadcha na tapina ay omoy ad Ferwang tay tongnin, ma-id makan, kiay kun chuntog chi naliwus.

NAN TABFIAD

Nan tabfiad at ad-acha-an ay kaman amamolet na ilana ay mangan as tako. Nan tabfiad hiya os nan namokor hinnan tako ay inmili hinas Fiallikia, at kuncha inmoy as tokun ay ilili ad Namilikian ad Tanochan hat ad Ferwang.

Nan ofok nan tabfiad at ma-id nangammo ya nangila as norpowana, kun norpo sad Apray. Wacha ad Wakaran na chuntog ay na-naktang na inoyna hat na o-onochun na wawang sokud inmalis Inayyud aschi noyna tinmokchowan.

Na tako ad solet at kuncha womi-et ay somiput ha-at omorkiw. Wacha na choway hin ina ay somiput ad Tongcho aschis Allob. Ina-arokudna noyna anak tay ka-o-ogyat ay manaran asnan fianang. Cha-an inila na tabfiad ay nalelekut hinnan posong. Aket nan oysha pomad-owan ay komchang kiay kalina-at ya kinang-et chichas noyna iwet. Tay ongor chi kinangkang-et na kinkinnana, as tako omogyatcha ay somiput as kiakay. Ma-id os mang-eslut ay oy mamatoy asnan chiyoy tabfiad.

Kanancha un ay cha-ud atun tako tenha kun angkiay na tabfiad machat-an noytako oma, payiw, ya achi kami manganop ya manga-iw. Hat ninnomnomcha ay munamong as innowas, kiamchoy, porrun, korrun, kiay hacha-at ilifut na okun ya itto hinnan kolipat. Ad solet ma-id mangor-ancha as kisporo, nan lamo ya tigkiad hiya na oydas itigkiatigkiad ta pomo-os kiay chacha sop-okan tay matako ay omapoy.

Innitochas na cha komarud ay uling hinnan kolipat hat ichus-orchas na kawad-an nan tabfiad. Kinnan nan tabfiad na kolipat finmara tay munchukia-ang chan-an mangmangan as toroy kakan. Inilacha at ay cha munlidlidchan, cha ma-anud hat na-isakchor hinnan chalimog. Kiay tomagtagcha nan tako ay omoy ta oysha elan nan

oycha inpapa-at. Fintiyancha kiay inilacha at na kafofuslit ay achor chi ongonga hat nan choway hin ina.

Inanudcha hiya aschi ad Lias na-oyna ma-isakfia-an. Amin na tako ay oy manarong at hiya noycha sarongun tay kanancha un ngoray kuncha pay somiklap, tomofiaak, chorsikun, ya intog, kun munfiayyakafiak tay ongor chi lanobna. Ad wani kotog na achorna ay ninwawasat hinnan posong ad Lias.

MUNMOYANG AY CHANOM AS PIKAK

Ad solet hinnad Fialig kuncha na-iwaklet chi abafong tay laychuncha ay ma-isnop hinnan oycha kiakay. As Allob hid-i ad Pikak wacha chanan hin pangapo ay inmilis chi. Ongor chi fiafloy cha manok cha tay kotog nan oycha kongo ay cha-an marafun hat nan kagkiab, fokrut ay cha-an nachonut.

Wacha nan hin fiaroy ay opat chi anakna, toroy fiafia-i hat nan cha munkia-aw ay laraki. Osay orkiw kanan inacha un itongawcha na inna-ochicha tay oyyak manoki. Tinnokun na chicha un achicha makmak-ak tay wacha nan somkop asnan oytako afong at kanuncha noytako

linokmog, at achiyak ma-awni at konak hin kimad. Mo asawni ta omatong at nan chanom oyyo omomsun nan afiayo as sasakcho at aschi kayo om-omoy ay mun-omos as pikak tay paniyiw tay posong, kadkadlis, hat ka-o-oogyat tenha kun munmoyang na chanom, O, kanancha.

Inligwat inacha ay oy manoki. Na-aw wacha nan cha munayyag kan chicha akayo ta oytako munababfong as fiatawmi. Solet chi chacha munababafongan, kiay kanan na otob un oytako mun-omus as fosakiw tenha atong. Kiay kanan nan oycha lid-iwa un as Pikak, nan oytako mun-omosan, O, oytako inabfiana na inna-ochina, kiay matotonudcha ay chomayyo ay oy mun-omus as pikak. Linniwan nan hin anag-i nan kanan inacha un achi cha omomoy as Pikak tay paniyiw. Inpatokchona na ifiana asnan linagkian. Cha-an cha nin-omus ta kuncha-at muntoktokong hat muntoptoping. Ammay chicha muntoktokongan muntoptoping hacha-at liwan ay manakong hinnan ifiana ay cha komachap ay omoy asnan kawadna munmoyang ay chanom. Ammay chichana munkak-ayyangngan hana-at ela-on nan tinmataprak ay mokun kiay komachap ay oy mangachawor, ha-at ma-ikadlis nan awan ay sokina. Tokianay sekyasekyad tay cha malinap na achorna tay ma-id pomakchana hana-at cha sekyachan na chanom,

kiay mun-akor tay cha masfia. Chinngorcha na akorna kiay innilacha na infiana ay cha muntaktakang kiay tomagtagcha ay mangara. Ninnatnatna hana-at akwaron ay mangitakchang ay mangi-yoy as afongcha. Cha omonud na ib-ana kiay nan otob ninwingi ta ela-onan nan na-ikadlisana. Achi ogyatna tay innilana ay cha tomagtag na chanom ay munmoyang. Ongor chi ogyat nan ib-ana kiay kamowuncha ay komatam tay oycha ela-onan ib-achay masfia. Cha mun-akor nan pangoro ay mang-akwor hinna ina-ochina ay mangikatam. Kiay sinma-or at hi innana nangatokchus nan tinpun ay maman-od kan chicha. Nasfia hetona kananna kan inana as wawang tay cha-an mi inila hiya ay kinmachap ay inmoy asnan munmoyang ay chanom. Inaranna na onga muntowachona ta fomoknag na chanom as tapakna, inilana at ay cha ma-ongos.

Adwani kun tomagtag na chanom as Pikik tay sinekyachan nan onga na munmoyang ay chanom. Ongor chi iyanud na ay kiarut forfor ya tapina.

OB-OFOK CHI ANAM-AMA ATOR

AY CHA-UD NAN NANGORAN NAN FIALLIG AS NGACHANA

Ad pusoy ongor chi chacha apa-apatun awawat mo ma-amongcha nan anam-amas ator. Asnan osay ay ator wacha nan achi pa-at mapasiw tay kun munar-ot ya tokianay kalikali mo wachay cha mun-apat kiay kun mun-atittiw as tomokchowanana. Kiay kanan nan na-ob-ofiagkian ay am-ama ay nangasachag hin nan okom kiay kanana un kinakka ta mun-ofokak.

Mo ngantud-i nan mangichat as nganchan hinnan ad Fiallig. Ad kasin natako ad solet at achi cha manga-akrang tay ma-id mangoran as siping, at kun iliwas chi tongnin kunta ngomotog ta kanun chitas orkiw ya fiangat chi emok as oma.

Hi ina at ampangafor at wacha nan oyko forkos ya hatnan tinnanofong ay akrangko, tay ifia-ak hiya ay oy mangamma. Ongor chicha ato-atun tay tafiayanon, lofichun, hat ichawat ta abruncha. Osay orkiw inayyakianak kan ina ta munchawat kami, asnan fia-iw ay afong. Chami elapo ay munchawat hat inilak at nan cha chomayyo ay munpopokaw ay tokun ay tako, ma-id innil-ilak as assid-i. Kuncha anancho, munamoselang chi matacha, chakaw chi fo-okcha

ay tokun chi kalicha, kaman kiayang chi epa-at chay munkali. Cha-an mi elapo ay munchawat tay cha-ak omogyat. Kiay na-isnop ay cha ma-amrang kan chakami kiay munyang-od. Inno-onnak fiallikia ay nangatakchog kiay kanan nan chiyoy tako ay cha mannepak asnan oyko pokor un ngachanmo, kiay konak yongyongngoyong ay cha omogyat. Kiay kasin kananna nan kinnalina, kiay kanan ina un fiallikia na tay ninnomnomna ay ngachana ifiakia at ngachan nan inno-onak. Fiallikia kanan nan tako nangitimchok kiay kasin kananna nan ifiana un ngantud-i nan ngachan tona ay ili. Kiay kun lawa kanan ina un fiallikia tay achi ammona chacha kankanan. Fiallikia pay-at na ili ayanna. Nak-akcha at cha-ak napopo-otan nan innay-ayancha.

Narpas chi kofiat hacha-at omali nan okom kiay isorocha nan ong-onga un mangalin Fiallikia nan ngachan na iliyo. Na chiyoy cha ma-ikadway munpopokaw ay inmali hinnad Fiallig. Chicha nan nangilotog asnan ngachan ay Barlig tay nalikiat ay ma-ikalicha.

ADCHI TAY CHUNTOG HINNAD FIALLIG

Kasin kan mun-ofok apo, tay cha-an chi lafi kiay elapona. Ad solesolet kinnan at kun am-ammay chi cha malimlimmosan chi mata, ya ma-id matingtingiwан tay kun yapyap hat os ma-ila chi challo lomayyawan chi laman, hat pay kuncha mang-anop chi lanaraki ad solet.

As palitog wacha cha nan hin aki ay cha munfiayyo tay oy manganop hi amacha ad Kora-an. Ad solet wacha nan afig mo maletong nan asawacha at achi munfiabfia-at achi manganop tay paniyiw. Hetona ay laraki achi omaforot ma-id abafigna, cha makanut chi takoy somiput inarana noyna angngab kiay iligwatna ay omoy as pagpag. Aket nanaranana kiay cha-at tomagtag hi asawana ay omonud. Kanan nan fiafia-i un sad-onak ta oy tay chowa, kiay cha-at kamowun na laraki oy omoy. Hat ela-on Kafunyan na fiafia-i, ya fomongat, kiay kananna un adwani lotok na kawawawang ta malinap na noy ili kiay chamakor-ochan chi chuntog ta achi yapyap ta ma-id atun chi maletong ay maketakin asnan asawacha ay oy manganop. Kun hin orkiw chi inmochanana munmemek, manititi chi chanom kiay cha pomowak. Innilan nan hin aki ay cha malinap as Arong hat

cha lomayyaw ay omoi ad Finnaroy hiya nan ka-ananchowan ay chuntog. Kun cha kakamowun ay tomikid tay cha malinap ad Finnaroy kinarabcha nan ad-ach-an ay fiatang, kiay mangancha tay achi chukia-angcha.

Kanan nañ otob un ay cha-ud pay noyta mangoran as apoy tenha naslop nan lamo, kiay nalitaw nan tigkiad chacha muntot-oya hat cha-at ela-un nan kaman taraw aschi ad Karawet. Kun cha e-ela-un na chiyoy kaman taraw ay cha ma-isno-esnep kan chicha. Kiay kanan nan pangoro un ay cha-ud pay noyta ay-ayan tenha na-oy omali kan chita ay pomatoy.

Kun cha fofutlon ay mangi-ila cha ma-isag-usag-un nan chiyoy kaman taraw. Kiay inmatonan cha-at ay amonin ay nangetatangngor as apoy ay cha mangikiyat ay mangi-ila kan chicha.

Inkarab nan amonin na apoy hat ichatna kan chicha inaracha kiay oycha iyapoy tay naknad na chanom cha-an cha mapo-utan nan innay-ayana nan amonin.

Osay orkiw ya osay lafi chad Finnaroy ta sasad-onchan nan maknachan na. Kiay chomayyocha ay oy mangilas noycha afong as palitog, kun cha nin-innila tay in-ilacha ay ninfialin nan ilichay yapyap as chuntog.

FOKIAN YA WIKIAN

Mo maschom as wi-et ha-ak os mun-ofok, tay oytako masuyop tenha munchacharay matayo. Kiay cha munyomyommog nan ib-ayo, kiay cha munkowak hi Apoyo, tay inha kiayyud mun tongay lafi. Ma-id os tako ap-apoyon, omiyali kamis wi-et as fonor.

Maschom hi kadwa waschi on inmiyoy as ka-iw ya fonor as ator, tay ma-amongcha nan anam-ama ya ong-onga ta kasin cha chongron na ofok cha Fokian ya Wikian. Ya ayo ofokom cha Fokian ya Wikian kanan Leknag, waschi on kinmikinak.

Ad solet tenha mampay lintot Kafunyan nan kawawawawang at nalinap hinnad Fiallig. Kiay kayman lomayyaw hi Mang-et ad Finnaroy, tay achina laychun ay matoy, kiay aschi at nan oyna omafongan. Naknanaknad nan chanom ha-at chomayyo hi Mang-et ay norpo ad Finnaroy ay omoy as Tannod ta oyna ela-on chi afongna. Kiay kanana-at un omoyak ad kuwab ta oy mangowoy hana-at sib-aton hi Wikian ay norpo ad Sappo, ya innayakianna hi Mang-et. Inkokadna na oyna na sorkud asnan chalimog, ta mun-ammes losong ta munfiayyo, ya nachog-as nan oycha finayyo. Kiay ara-onna nan toroy fiato hat na

sagsagkiangon tay munlokmogcha kunpay nak-et kiay manguspagcha. Chacha manguspag, kiay kanan Wikian kan Mang-et un tay ninsiyam kami kan Fokian ad Sappo, hiya nan nangiyoy hid-i as fiafoy, manok, ya pakoy ta oy os munkiya-ob as finnongsut ay afong. At ha-on nan nangi-alis manok, pakoy, ya fiafoy, hinna ya ta munkiya-ob takos afongyo ay pinnangsiwan. Nanguspagchat, kiay kanan Wikian un ngantud-i ara-om, kiay kanan Mang-et un ta-el ya onas tay matantannofo, kiay ongor chi owoy misna, at hiya nan mangoranmi ilakomi. Inarana nan ta-el ya onas kiay munsorong ay nangititi-in hinnan onas ay nangi-ali ad Fiallig, tay oycha ifiangfiang. Hat tikichin Wikian as Ka-ippos ay omoy ad Lias. Kinchaw nan Iliyas na manok, fiafoy, ya pakoy, kiay ninsorat hi Wikian kanunna tay munchukia-ang. Ilapona ay manguspag hana-at iforra tay na-atongan, inhapay kun mafiafiangus na oycha sinorat. Kiay kunpay nan oycha tafiako kun mun-akotottot tay sinnopokan na nan langrang hat omoy asnan kawad-an nan tafiako. Nak-ak hi Wikian ad Lias tay oyna iwatwat na pakoy, manok, ya fiafoy ad Fiatwakian, ya asnan ka-ili-ili. Kiay hi Fokian cha-an naknak-ak ad Sappo tay cha muntantanom as pakoy.

PART II

PILIPINO

SI LINMIPAW AT SI AMFUSNUN

Kabanata 1. Ang Pag-aasawa Ni Linmipaw

Noong unang panahon, may magkapatid na lalaking nakatira sa Arong. Sila ay namumuhay sa pamamagitan ng pangangaso na siya ring naging trabaho ng yumao nilang ama. Tuwing kabilugan ng buwan, ang magkapatid ay nagpupunta sa bundok para bisitahin ang kanilang bitag. Kung lumalakad sila'y kailangang maaga para hindi sila abutin ng pagsikat ng araw. Kapag sa kanilang pagluluwas ay maganda ang pangitain, magpapatuloy sila. Ngunit kapag ang kabaligtaran naman ay ipinaghappabukas na nila.

Isang araw, nangaso sila. Sapagkat maaga nga ang alis nila ay narating nila ang kanilang bahay pahingahan sa bundok nang bago magtanghali. Inilabas nila ang kanilang baon na kamote. Nagsimulang kumain si Linmipaw ngunit si Amfusnun ay ayaw pang magsimula. Sa halip ay kumuha ng kapiraso sa karneng dala nila at isinukbit sa may bubungan ng kubo. Pagkatapos ay itinawag ito sa mga ispiritu.

"Heto," ang sabi niya. "Mayroon na rin kayong bahagi sa pagkaing dala namin.

Pagkalooban sana ninyo kami ng maraming baboy-ramo para mayroon kaming maiuwi."

"Hindi kailangang hingin mo pa iyan sa mga ispiritu rito," ang galit na sabi ni Linmipaw sa kapatid. "At hindi mo rin kailangang magbigay pa ng mga pagkain. Total marami naman tayong naiuuwing hayop kahit hindi mo gawin ang mga ito."

Sumama ang kalooban ni Amfusnun sa sinabing ito ni Linmipaw. Kaya naman dali-daling humingi itong huli ng paumanhin sa kapatid. Binawi niya ang kanyang sinabi.

"Kalimutan mo na ang aking sinabi. Pagpasensiyahan mo na ang aking bibig." At nagbati silang muli. Nagpalipas sila ng gabi. Kinabukasan pinuntahan nila ang kanilang bitag at gaya ng dati, marami na naman itong huli. Kaya nag-uwi sila ng maraming baboy-ramo.

Paglipas ng limang araw, muling nangaso ang magkapatid. Gaya ng dati nilang ginagawa, muling nagbigay si Amfusnun ng pagkain sa mga ispiritu. At tuwi namang ginagawa niya ito ay nagagalit si Linmipaw.

"Para ano pa ang gagawin mong iyan? Hindi ba't palagi naman tayong nag-uuwi ng baboy-ramo kahit hindi mo ginagawa ang mga iyan?"

Ganoon na lamang nang ganoon ang kanilang ginagawa habang lumilipas ang mga taon, buwan at araw. Kung minsan, nag-uuwi sila ng maraming hayop tatlong beses isang buwan.

Isang umaga pagkagising nila sa bahay pahingahan ay ganoon na lamang ang kanilang pagkabigla nang makita nila ang mamula-mulang buhok ng isang babaing nakahandusay sa sahig. Ang mga buhok ay magtatatlong talampakan ang haba. Maya-maya ay biglang nagsalita ang babae habang itinuturo si Linmipaw.

"Mula ngayon ay pakakasalan mo ako," ang sabi nito kay Linmipaw.

"Huwag mong gawin iyan," ang sagot ni Amfusnun na siyang naglakas-loob na sumagot. Pagkasalita ay tumalikod sa kalan upang hanguin ang kaning nakasalang upang maghain. Ngunit nang muli siyang tumalikod ay bigla na lamang nawala ang babae at si Linmipaw at may narinig siyang nagsasalita.

"Mula ngayon," ang sabi ng tinig, "dahil isinama ako ng babaing nakatira sa kubong ito, huwag mong hihintuan ang pagpunta rito para pasyalan ang ating bitag. Umasa kang palagi kitang hihintayin para bigyan ng maraming baboy na maiuuwi."

Ganoon nga ang ginawa ni Amfusnun. At

tuwing magbibisita sa kanyang bitag sa bundok na iyon ng Amuyaw, hindi niya nalilimutang bahaginan ng pagkain ang mga nakatira roon. Ngunit pagkalipas ng limang taon, pinabayaan niya ang kanyang bitag. Minabuti niyang sumama sa ibang mga lalaking nangangaso sa Sappo.

Kabanata 2. Ang Lipi Ni Amfusnun

Mayroong lumang kaugalian ang mga lalaki noon bago sila sumama sa isang gawaing headhunting. Kailangang mag-ipon muna sila ng mga kahoy na panggatong sapagkat naniniwala silang sa oras na makahuli sila ng isang ulo ay hindi na sila puwedeng mangahoy.

Isang pangkat ng mga lalaki ang nagkaisang pumunta sa Sappo para lusubin ang kanilang mga kaaway doon. Sumisikat na ang araw nang maghanda silang lumakad. Ngunit nang paalis na sila'y napansin nilang may nawawala sa grupo. Ito ay si Amfusnun. Kaya sa halip na ituloy ang kanilang lakad ay naghiwahiwalay sila at hinanap ang nawawala. Hindi nagtagal ay nalaman din nilang si Amfusnun ay pumunta sa Mumporyas kaya huminto sila sa paghahanap. Hindi na rin nila itinuloy ang kanilang lakad.

Samantala, pagdating ni Amfusnun sa Munporyas ay nakakita siya ng isang babaing naglilinis ng kanyang bukid. Nilapitan niya ito at naupo sa tabi ng babae. Bagay na ikinagulat ng huli.

"Anong hangin ang nagdalà sa iyo rito?" ang pagulat na tanong ng babae. "Saang lugar ka galing?"

"Ako'y galing sa Barlig," sagot ni Amfusnun sabay turo sa kanluran. "Ito'y lugar sa banda roon."

Natuwa ngayon ang babae at tinanggap si Amfusnun. Pagkatapos, tinipon niya ang kanyang kamote at inilagay sa kanyang buslo. Naupo siya sa tabi ni Amfusnun at nagkuwentuhan sila. Matagal silang nag-usap. Hindi nagtagal ay inanyayahan ng babae si Amfusnun sa kanyang bahay.

"Sumama ka na sa bahay," ang sabi nito.

"Ikinalulungkot ko," ang sagot ni Amfusnun. "Hindi ako makasasama sa iyo ngayon dahil mayroon pa akong pupuntahan." Sabi ng babae.

"Kung gayo'y pakasal tayo."

"Oo. Sang-ayon ako. Kaya lamang ay sa aking pagbabalik isasagawa ang kasal. Maaaring sa loob ng lima o anim na araw ay babalik din

ako."

"Hindi bale," sagot ng babae.

"Tutuloy na ako dahil hinihintay ako marahil ng aking mga kasama."

Ngunit mayroon siyang nalimutang sabihin kaya muli niyang tinawag si Amfusnun.

"Teka, mayroon pala akong sasabihin sa iyo." At ipinaliwanag ang mga sumusunod.

"Kung darating ka, tiyakin mong sa oras, na lahat ng ilaw sa mga bahay ay patay na. Sa ganoon madali mong matutunton ang aking bahay sapagkat sa panahong iyon, hindi ako magpapatay ng ilaw. Hihintayin ko ang iyong pagdating."

Binalikan ni Amfusnun ang kanyang mga kasama ngunit wala na siyang naratnan pa sa mga ito sapagkat nag-uwian na sila. Kaya tumuloy din siya sa Barlig. Pagdating niya sa kanila ay ikinuwento agad sa mga magulang ang tungkol sa babaing pakakasalan niya.

Naghanda ang kanyang mga magulang ng isang piging at inanyayahan ang kanyang mga kaibigan. Ito'y parang pamamaalam sa kanya. Nagkatay sila ng maraming baboy at ang lahat ay sumalo sa kainan.

Pagkalipas ng anim na araw ay inihatid si Amfusnun na papunta na sa Mumporyas. Gabi na nga nang siya'y makarating sa bahay ng

babae. Masayang-masayang sinalubong siya ng babae. Noon din ay ikinasal ang dalawa at namuhay nang matagal. Sa tuwing magkakaanak sila ay pinanganganlang Amfusnun kaya't lahat ng lipi ni Amfusnun ay nakilala sa ganitong pangalan.

ANG MGA BABAING TAGA-TIKO

Noong araw may isang lugar na patag at walang ibang nakikita sa paligid kundi mga malalaking mga bundok. Dahil dito nagtatagal bago ito masikatan ng araw. Ang lugar na ito kailanman ay hindi pa natitirahan ng kahit sino. Ngunit isang araw ay may dumating na isang pangkat ng mga taong galing sa kanluran. Ang pangalan ng lugar na kanilang pinanggalingan ay Ferwang. Nang makarating sila sa lugar na ito ay tinawag na Tiko na ang ibig sabihin ay baluktot. Ang mga bagong-dating ay may isang pamahiing dala sa Tiko. Ito ay ang paniniwalang ang mga babae ay sa tahanan lamang. Kaya pati mga trabaho sa bukid ay mga lalaki ang gumagawa. Ito'y kanilang binuhay at sinunod din nang tumira sila sa Tiko.

Maraming taon, buwan at araw ang lumipas.

Ang mga taong naninirahan sa Tiko ay masasaya at wala pa silang nararanasang mga pangyayaring hindi maganda. Nang walang anu-ano'y may isaring pangkat ng mga taong dumating sa lugar. Sila ay galing sa lugar na nagngangalang Fialiwun.

Ang mga bagong-dating ay napadako sa lugar ng Tiko hindi upang makipagpalitan ng mga makakain, kundi pumaslang o makipamuhay sa mga naroroon. Mayroon pa silang ibang layunin. Ito ay pagsamantalahan ang mga babae roon. Pagkatapos nilang isagawa ang layuning ito'y bumalik sila sa kanilang lugar.

Dumidilim-dilim na nang mag-uwian ang mga lalaking galing sa bukid. Ikinuwento ng mga babae ang nangyari sa kanila. Nagalit ang lahat ng mga kalalakihan at nag-isip sila ng paraan. Nagkatipun-tipon sila sa ilog at pinag-usapan kung paano sila makakaganti sakali't bumalik ang mga taga-Fialiwun. Napagkaisahan nilang magdala ng mga fiayyas. Pupunuin nila ang mga malalaking tangke at banga. Pagkatapos ay isasabay nila ang mga ito sa panahon ng pag-iilo at ang mga babae naman ang magluluto ng matamis.

Wala pang tatlong araw ang nakakaraan ay bumalik nga ang mga masasama. Dali-daling

nag-ilo ang mga lalaki at pagkatapos ay nagsikubli. Ang mga babae naman ay tumalima sa pagluluto ng matamis. Dumating ang mga hinihintay at nakita nilang puno ang malalaking tangke ng nilulutong matamis at ang iba ay puno naman ng fiayyas.

"Halikayo," ang pagkukunwaring anyaya ng mga babae. "Marahil ay gutom na kayo kaya't tamang-tama sapagkat makakainom kayo ng fiayyas. Sa ganoon ay mapapatid ang inyong uhaw."

Maganda ang pagsalubong ng mga kababaihan sa mga bisita. Ginanahan naman ang mga ito at uminom sila nang uminom. Sa wakas ay nalasing sila nang husto. Hindi nila alam ang kanilang ginagawa. Nagkalat sila at natulog kung saan-saan. Ang iba ay sa ibabaw ng mga bagaso samantalang ang iba nama'y sa lupa. Nang makita ng mga babaing tulog na tulog na ang mga ito, sinandok nila ang inilulutong matamis at ibinuhos sa kanila. Ngunit may isang hindi gaanong lasing. Nang makita ang ginagawa sa kanyang mga kasamahan ay dali-daling bumangon at halos lumipad sa pagtakbong pauwi.

Pagdating niya sa Fialiwan, ikinuwento niya sa mga kababayan ang nangyari. Ikinuwento niya ang mga kabutihang ipinamalas sa kanila ng mga babaing taga-Tiko sa simula. Ang

pag-aalok ng inumin hanggang sa sila'y malasing at nang makatulog sila'y binuhusan sila ng mga babae ng kumukulong matamis. Nang marinig ito ng mga kasamang mga lalaki ay nagsigawan sila ng "Samantalang tayong mga lalaki ay hindi nakakapatay ng tao, ang mga babaing taga-Tiko ay walang kasingsama sapagkat sila pala'y - pumapatay ng tao."

Sa kabilang dako, naglabasan ang mga lalaking nagkukubli at nang makita ang nangyari ipinayo nila sa kanilang mga asawa na mabuti pang lisanin nila ang lugar na iyon. Binuhat ng mga kalalakihan ang malalaking tangke at isinulong naman ng mga babae ang maliliit na banga. Nilisan nila ang lugar na iyon. Sinigurado nilang walang naiwan kahit isa. Dumating sila sa lugar na Tannod ngunit hindi sila nagtagal roon sapagkat malapit pa rin iyon sa mga taga-Fialiwan sakali't maisipang maghiganti ang mga ito. Pinagkaisahan nilang ibaon sa lupa ang mga dala-dalahang nila dahil nakakabigat ito sa kanilang pag-akyat sa bundok na patungong Ferwang. Sa lugar na pinagbaunan sa mga ito, nagtanim sila ng isang halamang nagngangalang chongra bilang pananda. Pagkalipas ng tatlong araw, bumalik nga ang mga taga-Fialiwan upang maghiganti. Ngunit

pagdating nila roon, ni isang tao'y wala silang nakita kundi mga bahay na walang laman. Sinunog lahat ang mga ito at pagkatapos ay umuwi. Mula noon ay wala nang narinig pa tungkol sa kanila.

Samantala, pagkalipas ng ilang taon, naisipan ng mga taga-Ferwang na muling ilabas ang ibinaong mga tangke at banga. Nang mailabas na ang iba ay nagkabasag-basag dahil sa kalawang. Inihinto nila ang pagbubungkal ng lupa. Sa loob-loob nila ay ipagpapatuloy ito ng susunod nilang henerasyon. Ngunit nang magtagal ay walang ibig tumira sa lugar na iyon sapagkat masyadong malamig. Isa pa mahirap ang pagdating ng mga pagkain dahil sa malalaking bundok na nakapaligid dito.

ANG DRAGON

Ang dragon ay napakalaki na parang bayawak. Ito'y nangangain ng tao. Ito ang hayop na naging dahilan ng pagkakahiwahiwatalay ng mga taong naninirahan dito sa Fiallika. Bawat isa sa mga taong ito ay naghanap ng lugar na matitirhan para makaligtas sa kanya. Ang iba ay nagpunta sa Namilikan, Tanudan, at

ang iba ay nagpunta sa Ferwang.

Walang nakakaalam kung saan galing ang hayop na ito at wala ring nakakita ngunit sa palagay ng marami ay baka galing daw sa Apray. Bigla na lamang itong sumulpot sa daan patungo sa Bundok Wakaran, tinalunton ang ilog mula doon at dumating sa lugar ng Innayod. Doon siya nanirahan nang matagal.

Ang nakaugalian ng mga tao noon ay gumising nang maaga para sa gayo'y maaga rin sa pagpunta sa kanilang mga bukid bago uminit ang araw. Isang araw ay may isang babaing patungo sa kanilang bukid sa Allob na kasama ang kaniyang anak na lalaki. Sila ay magkasunod na lumalakad sa isang pilapil. Hindi nila napansin ang dragon na nakabaluktot sa may malalim na tubig. Hahakbang na sana sila sa kinaroroongan ng isang batong malaki nang walang anu-anoy'g bigla silang kinalawit ng dragon sa pamamagitan ng kanyang buntot. Mula ng marinig ito ng mga tao ay natakot na silang pumunta sa kanilang mga bukid. Ni wala ring naglakas-loob na makipaglaban sa hayop na ito.

"Ano kaya ang ating gagawin?" ang tanong nila sa isa't-isa. "Dahil sa dragong ito'y hindi na tuloy natin napupuntahan ang ating

mga bukirin. Puno na ang mga ito ng damo at hindi puwedeng linisin. Hindi na rin tayo puwedeng mangaso."

Hindi nagtagal ay napagkaisahan nilang mag-ipon ng uway, lumang mga damit at dalawang uri ng damo. Ginamit nila ang mga ito na pambalot sa isang tuta. Pagkatapos ay inilagay nila ito sa isang buslo. Noon ay walang posporo. Ang ginagamit ng mga tao para magkaroon ng apoy ay ang kiskisan. Ikinikiskis nila ito sa kaunting bulak na galing sa isang bagay na tinatawag na lamo. Kapag umusok itong lamo ay hihipan na lang hanggang sa ito'y magkaapoy.

Nang makagawa na ang mga tao ng apoy ay isinama nila ito sa buslo at inihagis doon sa kinaroroongan ng dragon. Dali-dali namang sinalo ito ng dragon at kinain agad sapagkat matagal nang hindi nakakakain kaya gutom na gutom. Pagkatapos ay nakita ng mga tao ang dragon na gumugulong pababa sa ilog hanggang sa ito'y tumama sa isang malaking bato. Ang lahat ay nagsikuha ng sandata at nagtakbuhan palapit sa hayop. Tinadtad nila nang tinadtad hanggang sa sumabog ang tiyan. Nang lumabas ang lamang-loob ng hayop ay kasama ang matanda at ang batang lalaki.

Binuhat ng mga tao ang dragon at inianod

sa Lias. Doon naanod sa malalim na tubig. Ayon sa paniniwala ng mga taga-roon ito raw ay naging sahing pagkalipas ng matagal na panahon. Kaya mula noon hanggang sa ngayon, doon kumukuha ang lahat ng tagarito ng sahing sapagkat may nagbalita na ang sahing daw doon ang pinakamabuti. Kapag sinindihan daw ito ay tuluy-tuloy ang tulo na parang mantikang galing sa sahing. Hanggang ngayon naniniwala pa rin ang mga tagarito na ang katawan ng dragon ay makikita pa sa Lias.

ANG TUBIG NA TAHIMIK SA BARYO NG PIKAK

Noong unang panahon dito sa Barlig ang mga bahay ay magkakalayo sapagkat bawat isa ay ibig tumira sa lugar na malapit sa kanilang bukid. Sa isang lugar sa Allob na nagngangalang Pikak ay may isang pamilya na may maraming mga baboy at manok. Hangga ngayon ay makikita pa rin ang mga kulungan ng baboy sapagkat hindi pa natatabunan ng mga damo. Gayun din ang mga kulungan ng mga manok na hangga ngayon ay matitibay pa.

Sa pamilyang ito ay apat ang mga bata, tatlong babae at ang sanggol na lalaking

nagsisimula pa lang lumakad. Isang araw, sinabi ng kanilang ina na "maiwan muna kayo at ako'y kukuha ng kamote sa bukid. Alagaan ninyo ang inyong batang kapatid." Ipinagbilin pa sa kanila na "huwag ninyong iiwanan ang bahay at baka may pumasok at nakawin ang ating mga pagkain. Hindi ako magtatagal. Uwi ako agad. Kapag mainit-init na nang kaunti paliguan ninyo ang inyong nakababatang kapatid." Ipinagbilin dadako sa bandang may bukal sapagkat iyon ay ipinagbabawal. Alam ninyo, malalim doon, madulas at ang tubig ay nakatatakot sapagka't ito'y tahimik na tahimik." Sumagot naman ang mga bata ng "Opo."

Umalis na ang kanilang ina. Hindi nagtagal ay may tumawag sa kanila.

"Halikayo rito't maglaro tayo ng bahay-bahayan."

Lumabas naman ang mga bata. Naglaro sila nang naglaro. Walang anu-anoy'g nagyaya ang isa sa mga babae.

"Ate, paliguan na natin ang ating kapatid at mainit na."

Ngunit, sinabi ng kanilang kalaro na, "Doon na tayo maligo sa may bukal at mainit doon. Doon na tayo sa Pikak."

"Oo, nga," sagot naman ng lahat.

Kinarga ng pinakamalaki ang kanilang kapatid na lalaki at lumakad silang lahat patungong Pikak para maligo. Nalimutan ng magkapatid ang bilin ng kanilang ina. Pagdating doon ay pinaupo ng babae ang kanyang kapatid sa may bato at muli silang naglaro sa may tubig. Nawili sila sa kalalalo at nalimutan ang nakababatang kapatid na naglalaro rin. Lumapit ito sa may tubig. Doon ay nakakita ng bunga ng pino na lumulutang sa tubig at lumapit para kunin. Ngunit nadulas ang kanyang paa at nalunod doon sa tubig. Pinuntahan nila ito nang marinig nilang umiyak. Ang bata ay sumisikad sa ilalim ng tubig ngunit tuloy pa rin ang pagbaba. Lumangoy ang kapatid at sa wakas ay naiahon ang bata sa tubig. Dali-dali nilang iniuwi ang bata na noo'y hindi masabi kung mabubuhay pa. Yakap-yakap siya ng pinakamatanda sa magkakapatid habang itinatakpong pauwi. Takot na takot rin ang ibang sumusunod. Pagdating sa bahay ay naroon na ang kanilang inang nakaupo sa may kalan at hinihintay sila. Nang makita ang nangyari sa anak ay kinuha ito agad at pinadapa para palabasin ang tubig na nainom niya. Ngunit wala silang nagawa sapagkat ang sanggol ay mamamatay nang talaga.

Ngayon, ang tubig ay hindi na tahimik kundi isang maingay na batis na mabilis ang pag-agos ng tubig. Ayon sa paniniwala ng mga tao sa lugar na iyon ang dahilan daw nito ay sapagkat sinikaran ng batang lalaki nang siya'y malunod. Mula noon ang lahat ng mga nabubulok na kahoy ay inaanod ng tubig sa bukal na ito.

MGA KUWENTO SA ULOG

KUNG SAAN NAGMULA ANG PANGALANG BARLIG

Noong unang panahon, nakaugalian na ng mga taong magkatipun-tipon at magkuwentuhan. Pati mga lalaki ay ito rin ang kinagigiliwang nilang gawin lalung-lalo na kung sila'y nasa ulog.

Isang gabi samantalang nakapaligid sa apoy, sa isang ulog, nagkuwentuhan ang mga lalaki habang nagpapalipas ng oras. Samantalang ang mga bata naman ay walang tigil sa kalalaro ng apoy at katatakbo sa paligid. Hindi sila mapatigil kahit anong gawin ng kanilang mga magulang. Maya-maya, isang matandang puti na ang mga buhok ang nagsalita.

"Kung tatahimik kayo," aniya,

"kukuwentuhan ko kayo."

Ang kuwento niya ay tungkol sa kung paano nakuha ng baryong Barlig ang ganitong pangalan. Ayon sa matandang ito ang mga tao raw noon ay hindi gumagamit ng damit sapagkat walang perang pambili. Nagtitiis na lamang sila sa lamig. Kung mainit naman ay pinagtitiisan din nila kahit nagkakasunug-sunog na ang kanilang balat at nangingitim. Kapag nasa bukid naman ang mga tao tinitiis din nila ang mga kagat ng kulisap at mga lamok.

"Ngunit ang aking ina," sabi ng matanda "ay magaling humabi." Iginawa niya ako ng bahag. Sinasamahan ko naman siya sa gubat upang kumuha ng balat ng kahoy at ito ang hinahabi niyang panamit. Bago habihin ang mga ito ay kikidkirin muna at nangangailangan pa rin ito ng maraming kamay.

"Isang araw, tinawag ako ng aking ina para tulungan siyang maghanda ng hahabihin sa isang bahay na walang nakatira. Nang magsisimula na ang aking ina ay mayroon akong napansing ilang tao na papalapit sa amin. Sila ay may mapuputing mga balat at kaiba sa atin. Ako'y hindi pa nakakakita ng ganitong uri ng tao. Sila ay matatangkad. Ang mga mata ay malilinaw. Ang mga buhok ay mapupula

at kung magsalita ay mahirap maintindihan sapagkat para silang mga ibon. Natigilan kami sa paghahabi sapagkat kami ay natatakot. Samantala sila namə'y nakangiti habang nilalapitan kami. Napako ako sa pagkakatayo na hawak ang isang kahoy na pinagkikidkiran ko ng sinulid. Nang walang anu-anu'y tinapik ako ng lalaking bisita at tinanong sa wikang Ingles kung ano ang pangalan ko.

"Ngunit nakayuko pa rin ako at nahihiyang sumagot. Ilang beses niyang inulit ang tanong niyang ito. Sa wakas ay ang aking ina ang sumagot at sinabing, "Fiallika na." Ang binanggit niya ay ang pangalan ng kahoy na hawak ko sapagkat ang akala niya ay iyon ang itinatanong.

"Fiallika", ang sabi ng bagong dating na paulit-ulit.

"Tinanong niya ulit kung ano ang pangalan ng aming lugar. Hindi ko pa rin makuhang sumagot sa pagkakapahiya. Muli siyang sinagot ng aking ina at inulit ang salitang "Fiallika".

"Tiyak na Fiallika ang pangalan ng lugar na ito," ang wika ng lalaki at sila'y umalis. Hindi na namin nakita kung saan sila nagtuloy.

"Ilan pang taon ang lumipas at dumating ang unang nagturo sa mga eskwelahan. Ang mga

ito ang nagsabi sa mga taga-roon na ang pangalan daw ng kanilang lugar ay "Fiallika". Nang dumating ang ikalawang pulutong ng mapuputing tao ay hirap na hirap sila sa pagbigkas ng salitang ito kaya't itinuwid nila at naging Barlig na lamang."

ANG ALAMAT NG MGA BUNDOK SA BARLIG

Magkuwento pa nga kayo, Lolo dahil maaga pa naman. At nagsimula nga ulit:

Noong unang panahon napakaganda nitong Barlig. Ito'y patag na patag at walang katapusang mga tanawin. Dahil sa kapatagang ito ay maraming baboy-ramo ang makikita kahit saan. Ito marahil ang dahilan kung bakit ang mga tao noong araw ay mga mangangaso.

Sa isang baryong nagngangalang Paltog ay may dalawang magkapatid na lalaking nagbabayo ng palay para may mabaon ang kanilang tatay na mangangaso sa Koraan. Noong panahong iyon ay mayroong paniniwala ang mga taong ito na kapag daw buntis ang babaeng hindi dapat mangaso ang isang lalaki. Ngunit narito ang isang hindi naniniwala sa kasabihang ito. Nang makaalis na ang lahat ng kapitbahay ay

kinuha niya ang kanyang mga gamit at lumakad. Hindi pa siya nakalalayo ay naroon na ang asawang humahabol na ibig sumama. Sumisigaw siya ng: "Hintayin mo ako. Sasama ako sa iyo." Ngunit naisip ng lalaking huwag siyang pansinin kaya nagpatuloy ng lakad. Nang makita ito ni Kabunyan, nagalit siya at sinabing: "Mabuti pa'y gumawa ako ng prinsa para matigil ang agos ng tubig at nang bahain ang inyong lugar. Sa gayo'y aagnasin ng tubig ang mga bato at lupa para magkaroon ng mga bunton at ito'y tatawaging bundok. Kapag nangyari ang ganito hindi na magiging patag ang lupa at nang sa gayo'y ang mga babaeng buntis ay hindi na rin makakasunod sa mga asawa kapag ang mga ito'y umaalis ng bahay para mangaso."

Nagsimulang umulan nang malakas at sa loob ng ilang araw ay tumaas ang tubig hanggang sa makaabot sa bubungan ng mga bahay. Nakita ito ng dalawang magkapatid na lalaking nagbabayo ng palay. Nang makita nilang pati si Arong ay nasa ilalim ng tubig ay dali-dali silang lumisan at nagtungo sa Finnaruy sapagka't nakita nilang ang lugar na ito ang siya lamang mataas-taas nang kaunti. Umakyat sila sa isang punongkahoy at doon sila kumain ng tanghalian.

Maya-maya ay sinabi ng nakababatang kapatid, "Saan kaya tayo makakakuha ng apoy. Nawala ang ating batong kiskisan." Nang walang anu-anong nakakita sila ng isang bagay na kumikilos na patungo sa kanilang kinaroroonan.

"Saan kaya tayo puwedeng magtago," ang tanong ng nakatatanda. "Papalapit siya at baka tayo patayin."

Ngunit wala rin silang nagawa kundi tumingin sa parang bituing palapit na nang palapit. Hindi nagtagal ay nakarating ito sa kanilang kinaroroonan at nang makilala ito ng magkapatid ay isa palang musang na may tangay na apoy na dadalhin sa kanila.

Umakyat ang musang sa punongkahoy na kinaroroonan ng magkapatid at ibinigay sa kanila ang apoy. Nang humupa na ang tubig ay hinanap ng magkapatid ang musang ngunit hindi nila nakita kung saan ito nagtuloy. Isang araw at isang gabi silang naghintay sa Finnaru bago tuluyang natuyo ang tubig sa lupa. Nang makitang tuyos na ang tubig ay bumaba sila at bumalik sa kanilang tahanan sa Finnaru. Doon ay puro bundok na ang kanilang nakikita.

SI FUKIAN AT SI WIKIAN

"Bukas na ulit nang gabi natin ipagpatuloy ang pagkukuwento. Matulog na kayo at inaantok na kayo. Mapupula ang inyong mga mata. Ang iba pa nga sa inyo ay inaantok na. Tingnan ninyo ang inyong mga lolo't naghihilik na. At isa pa kapag nagtagal pa tayo ay mauubos itong ating mga kahoy at kailangan na namang magdala bukas."

Nang sumunod na gabi, bawa't isa sa mga bata ay nagdala ng kahoy sa ulog. Pagkatapos ay pumaligid sila sa apoy kasama ang kanilang matatanda at nakinig sa kuwento tungkol kina Fukian at Wikian. Hiniling ni Loknag na simulan ang kuwento kaya't tumahimik na ang lahat.

"Alam ninyo," simula ng matanda, sinarhan daw lahat ni Kabunyan ang mga ilog. Dahil dito ay bumaha sa ating lugar. Nang makita ito ni Mang-et, tumakbo siya sa bundok Ammuyo sapagkat natatakot siyang mamatay. Doon siya tumira at hinintay ang pagbaba ng tubig. Nang makitang tuyo na ang lupa ay bumaba siya at nagtungo sa Tannod para tingnan ang kanyang bahay. Habang bumababa siya ay naisipan niyang kumuha ng uway. Pagkaipon sa mga ito ay nagpatuloy ng lakad. Hindi nagtagal, nasalubong niya si Wikian na galing sa Sappo. Tinawag siya ni

Wikian at nagsabay silang lumakad. Nang makarating sa may malaking bato ay kinuha ni Wikian ang kanyang sibat at ipinukol sa bato. Nagkaroon ng malaking butas ang bato at ginamit nilang lusong. Nagbayo sila ng palay at nang malinis na ay kumuha ulit ng tatlong bato si Wikian. Ginawa niya itong kalan. Naghanap pa ng batong malapad at ginamit itong lutuan. Nang maluto na ang kanin ay kumain sila.

"Samantalang sila'y kumakain, sinabi ni Wikian kay Mang-et. 'Naghiwalay kami ni Fukian sa Sappo. Siya ang nagbibigay ng mga baboy, manok at bigas sa mga lugar doon at siya rin ang nagpatayo ng mga bahay na kubo. Ako naman ang nagdadala ng mga bagay na ito sa lugar na malapit dito. Kung gusto mo tayo na ang gagawa ng iyong bahay. Nang matapos silang kumain ay muling nagtanong si Wikian.

"Ano ang kukunin mo ngayon?

'Gusto ko ang iyong kutsaron at ilang tubo sapagkat ang mga tubo ay madaling itanim. Isa pa, maraming lugar na pagbibilhan sa mga ito.' Inipon ni Mang-et ang mga nahingi pati ang dala niyang uway at nagpatuloy ng lakad. Dinala niya ang mga ito sa Barlig. Ito ang dahilan kung bakit dito sa Barlig ay maraming nagtatanim ng tubo.'

"Samantala, nagpatuloy ng paglalakad si Wikian at nagtungo sa Lias. Pagdating niya roon ay naghingian ang mga tao ng mga dala niyang manok, baboy at bigas. Pagkatapos ng mahaba-habang paglalakad ay nakaramdan siya ng gutom. Nagluto siya at kumain. Nang isusubo na sana niya ang kanin ay napaso siya kaya't ibinuga niya ito. Ayon sa paniniwala natin, ito raw ang dahilan kung bakit madaling mapanis ang ating mga sinaing. At ang dahilan naman kung bakit masama ang amoy ng ating mga tanim na tabako ay sa hinipan ni Wikian ang abo ng kanyang tabako na dumapo sa ating mga tanim.

"Mula sa Lias, nagpatuloy si Wikian sa Betwagan para magbigay ng mga pagkaing manok, bigas at iba pa. Pagkatapos ay marami pang mga lugar ang kanyang pinuntahan. Sa kabilang dako naman ay namalagi si Fukian sa Sappo at nagtanim ng mga palay at nag-alaga ng mga manok, baboy at iba pang mga hayop.

PART III

ENGLISH

LINMIPAW AND AMFUSNUN

Chapter 1. The Marriage of Linmipaw

A long time ago there were two brothers who lived in Arong. They had been hunters since their childhood because their father was a hunter also. When the moon became full the two brothers Linmipaw and Amfusnun went to inspect their game pit. They started when the sun began to rise. Now, if they received a good omen they proceeded to go to their hunting ground, but if the omen was bad they would start again the next day. One day they proceeded to go to their hunting ground, reaching their hunters hut in Tomang around noon. At that time they each brought out their lunch of cooked camote.

Amfusnun did not eat at once. He got a small piece of meat from the bamboo tube and stuck it in the roof of the hut saying "here this is something for you", meaning the spirit, "so that you will be throwing your pigs to us." And then Linmipaw said "there is no need for you to be setting aside something for those spirits living here, because we are getting wild pig just the same." After a little while

had passed Linmipaw said to Amfusnun, "never mind those things I said", so nothing bad happened to them. They then camped for the night and the following morning they took home what they found in their game pit.

After five days the two brothers went hunting again. Each time Amfusnun gave an offering of meat in their hunters hut, and Linmipaw said "why do you keep doing and doing that, are we not loaded with wild pig to carry home just the same?".

Now that is what they were doing for the whole year. And on the first month of the second year they went to hunt and again were overloaded with wild pig which they brought home three times that month. They went to hunt again the second month and camped at their hunters hut. When they woke up at dawn they saw spread out the reddish hair of a woman which was about three feet long. And then the woman said to Linmipaw, "from this time on we will be married", and then Amfusnun said "please don't do that", then he turned his back to remove the cooked rice from the cooking place and to bring out the cooked meat which they had trapped. When he turned around

the woman was already gone, but she was still speaking.

Then Linmipaw said to Amfusnun "now that I am taken by the one who lives here, don't fail to be coming here to see our pit because there will be someone setting aside wild pig for you to get.

Amfusnun kept going to inspect their pit at Mt. Amuyao and he continually made offerings at the hunters hut. After five years had passed he neglected his hunting. At that time he went and participated in a headhunting raid at Sappo.

Chapter 2. The Clan of Amfusnun

The old custom was that before the men would go headhunting they would go gather wood because they were not allowed to gather wood if they killed someone and brought home part of the body.

They started to go to Sappo and they agreed that they would start the raid at sunrise, it was then that they saw that Amfusnun was missing from the group and they went to look for him. However, he had already gone to Mumporyas and so they gave

up looking for him. They also decided not to go on the raid.

In Mumporyas Amfusnun saw a woman weeding at the edge of her mountain garden. He went to the place where she was and sat down. The woman was startled when she saw Amfusnun and she said, "What made you come here? and where is your village? Amfusnun answered "I am from Barlig" pointing and saying, "which is over there".

The woman was happy and welcomed him. She then started to gather her camote and put them in a basket, after that she sat down again to talk with Amfusnun. They talked for a long time and then the woman said, "why don't you come to my house". Amfusnun said, "I cannot come with you because I am going somewhere." They continued to talk for a longer period and then the woman said, "we should get married". Amfusnun said, "yes, we should and I will return here in five or six days". The woman replied, "yes" and then she said, "I will go because my companions are waiting for me. And then the woman thought and said, "wait because there is something I want to tell you." Amfusnun replied, "what is it"? The woman continued and said "when all the fires of the people are out you will be able to see mine because it will still be burning because

I am not going to sleep while I am waiting for you, and the light of my fire will show you where my house is and you will know where to come home to".

Amfusnun returned to see his companions, but they were not there because they had returned to Barlig, so he went home to Barlig also. He didn't even rest before telling his father and family members about the woman he agreed to marry if he returned in five or six days to Mumporyas.

Then all his friends and family gathered and butchered a pig for a farewell party. Then after six days they started him on his way to Mumporyas. It was already dark when he arrived at the house of the woman. She was very happy to see Amfusnun. They were married and remained together all their lives. All of his descendants are called by the name of Amfusnun.

WOMEN OF TIKO

A long time ago there was a plain valley and it took a long time before it was lighted by the sun because it was shaded by a big mountain. This valley had never been settled by anyone. Finally a group of people arrived from the west. They came from a place called Ferwang and they settled in the valley and named it Tiko because it was a very crooked valley. There was a belief before that the women were to stay home as housekeepers and that the men were to do the work in the fields.

Years, months and days passed by and nothing bad happened in Tiko, and the people were very happy in their community at that time. Suddenly one day strangers came from a place called Fialiwun.

These people from Ilakud did not come to buy provisions, nor kill nor to live with them, nor to steal but they came to rape the women of Tiko. After having raped the women they immediately returned to their home in the west.

It was nearly dark when the men of Tiko came home from their fields. Then the women told their husbands what the men from Fialiwun had done to them. The men were very angry and

they gathered themselves in the men's house to decide what to do if the men from Fialiwun returned. They agreed that each one should bring some wine so that they could fill the wine jar so that they could serve them. And, then they decided they were going to grind sugar cane when they saw them coming and then let the women be cooking the cane juice when the Ilakud arrived.

Three days had not passed and suddenly the Ilakud were coming again. Then the men went to the sugar cane press and began grinding very fast so that they could get it ground and go hide and not be seen when the Ilakud men arrived. When the Ilakud arrived the sugarcane juice was already being cooked in the vat. When the Tiko women saw the Ilakud men they said "All of you come here, are you not tired?" "Come here so that you can taste our fermented wine so that you can wet your thirst." The women were very very good to them. All the while the Ilakud men kept drinking and talking until finally they got drunk. Each of them got so drunk that he did not know what he was doing. They were scattered all over sleeping, some on the sugarcane pulp, and some on the dusty ground. When the women saw that they were scattered around sleeping,

they each got a ladle and began dipping the hot sticky syrup and began pouring it in the eyes and on the bodies of the Ilakud men. However, one of them who was not so drunk was only splashed by the hot sticky sugar. He forced himself to wake up and to escape. He ran home to his home town of Fialiwun.

He reached home very tired and began to relate to them that all of his companions had been killed and that he was the only one to escape. He also related about the women of Tiko and how they were so good to them and let them drink wine. He continued by telling how the women waited for them to get drunk and then took their ladles and poured the hot sticky sugar in their eyes and on their bodies. The men from Lakud said, "we don't kill women but Tiko women are bad because they kill."

Back in Tiko the men came out from their hiding place to see what happened. Then they saw the dead Ilakud scattered around. Then the women told them that one escaped. Because of this they gathered all their very beautiful jars and the big and small vats and left Tiko. They left no one behind. They traveled upstream to

Tannod but did not settle there very long because they feared the Fialiwun people would return to take revenge. They then decided to bury their jars and vats because they were very heavy and hard to carry as they planned to return to Ferwang. They planted a red plant called chongra as a sign to mark the spot where they buried the jars and vats. After three days the Ilakud returned to Tiko but all they found was the empty houses which they set fire to and burned them to the ground. They then returned to Lakud and were not seen any more.

Many many years passed and the Ferwang people thought of coming back to Tannod to see if they could dig up their buried property. There were about twenty who returned. When they began digging at the place where the jars were buried the jars broke because they were all molded together by the dirt.

They did not continue to dig because there was no good way to do it. They decided to leave them and someday their grandchildren would find them. Not all the people who returned like to settle in Tannod because Tannod was cold and there was no food as well as being completely surrounded by mountains. Therefore, some of them returned to Ferwang.

THE DRAGON

The dragon was very big and it looked like a lizard and it ate people. The dragon was also the one who scattered the people who were living here in Fiallikia. They went to live in different places like Namilikian, Tanudan, and Ferwang.

Nobody knows where the story of the dragon came from and no one ever saw it, perhaps it came from Apray. The dragon made a trail from the Mount Wakaran, following the river as he went until he came to Inayyud and there he settled down to live.

Before the people were getting up very early and were on their way to their fields by the time the sun came up. There was a woman and her child going upstream to their field in Allob. She was following her child because he was afraid to walk along the top of the rice terrace. They did not see the dragon curled up in the deep water. They had only walked a short distance on the stepping stones that went across the river when suddenly it hooked them with its tail. The people were afraid to go to their rice terraces or mountain fields because the dragon was eating many people. Also there

was not anyone brave enough to kill the dragon.

Then the people said, "what are we going to do, because of this dragon our fields and rice terraces are full of weeds and we cannot go hunt or get wood." Then they decided they would gather together some rattan shavings, old clothes, and two kinds of cogon grass. They used these things to wrap a small puppy in and placed everything in a basket. Before there was no way to get matches so they were using a flint striking it next to a cotton like substance called lamo. When the lamo began to smoke they blew on it until it burst into flame.

They put the charcoal which was burning into the basket and they threw it at the place where the dragon was living. The dragon ate the burning basket because he was hungry having missed three meals. Then they saw the dragon rolling over and over as it floated downstream until it was stopped by a big stone. Then the people ran to take revenge on the dragon because of what it had done. When they cut it open they saw the bodies of the children and the bodies of the woman and her child bulging out.

The people then floated it downstream to Lias and there it sank. All the people go to get pitchpine there because the dragon became

pitchpine. The people say it is the best pitchpine because when you chop, split or light it, it is continually dripping because it has lots of oil. Even today the body of the dragon is in the deep water at Lias.

THE STILL WATERS OF PIKAK

A long time ago here in Barlig the houses were scattered because the people wanted to be near their fields. In the part of Allob called Pikak there lived a clan of people who had many pigs and chickens because the pig pens can still be seen there as they are not yet filled in with dirt. Also the chicken houses and cages are not yet completely rotted away.

There was one family with four children, three girls and one boy who was just beginning to walk. One day their mother said to them "you take care of your baby brother so that I can go dig camotes". She advised them saying, "don't you be going away because someone will enter our house and eat our food. I will not stay long but return quickly. And, if later the water becomes warm you may go to bathe your younger brother at the spring but do not

be going to bathe at Pikak because it is a forbidden place as it is deep, slippery, and to be feared because of the still water." They replied "yes."

Then the mother left to go dig camotes. Later somebody called for them saying "you come and we will play house in our yard." They had been playing house for a long time and then the second sister said, "lets go and take a bath at the spring because its hot." And then their playmate said, "lets go take a bath at Pikak." They replied, "yes, lets go." The oldest took the youngest and they went in a group down to Pikak to bathe. The two oldest had forgotten what their mother had told them, "don't you go to Pikak because it's a forbidden place." The oldest sat the baby down on the edge of the stream. They did not bathe, but instead they were digging holes in the sand and making little stone walls. They were enjoying making holes in the sand and the little stone walls and they forgot to look back at the baby who was crawling towards the still water. The baby was enjoying playing in the water and then he saw a floating pinecone and crawled closer in order to reach it, but his right foot slipped and he fell in the water. He kept

on kicking because his body was going under the water and there was nothing for him to grab on to. And, then he cried because he was drowning.

They heard him cry and they saw him grasping and they ran to get him. The oldest sister pulled him out and embraced him as she brought him to the shore. Then she immediately started home with him. While her companions were following, the second sister looked back to see the place where the baby slipped. She was very frightened because the water was no longer still but was flowing. The other companions were also frightened and they all hurried home to see the baby who was drowned. The oldest sister was crying and embracing her little brother as she brought him home. The mother had already returned and was sitting on a pile of wood waiting for them to return. The oldest sister said, "this one was drowned at the river because we did not see him crawl into the still water. The mother took the child and turned him upside down so that the water would come out of his open mouth, but she realized that the baby was nearly dead already.

Today the water runs fast in Pikak because the baby kicked the still water. Therefore, all

the pine tree debris and other things are being floated downstream.

STORIES FROM THE MENS HOUSE

HOW BARLIG GOT IT'S NAME

A long time ago people were always talking especially the old men when they gathered at the mens house. At one mens house all the old men were gathered around the fire passing the night away. They were not able to control the children because they were playing with the fire, talking all the time and jumping from one seat to another. Then an old gray headed man who was leaning back against the wall said, "you be quiet so that I can tell a story."

This is about how Barlig was given its name. Before the people were not able to buy clothes because there was no way to get money. Therefore, they suffered because of the cold and they became black because of the sun and when they were in the field they were bitten by mosquitos.

My mother was a very good weaver and I had a "G"-string and a sleeveless dress because

I accompanied my mother to the forest to get weaving bark. It took many to do the spinning and tying together and gathering of the thread so it could be woven. One day my mother called me so that we could go weave in the empty house. We began to weave and then I saw coming down the hill a different kind of person who was white. I had never seen anyone like that. They were tall with transparent eyes, their hair was blond and their speech was different like the speech of a blackbird. We did not start to weave because I was afraid. They were laughing as they came closer and we were just bowing our heads. I was standing and holding the board used for tightening the thread. And, then the man patted me on the shoulder and said, "what is your name", but I was very afraid and just kept my head bowed. And then he asked again and my mother answered "fiallikia na" because she thought he was asking the name of the thing I was holding. The man said under his breath, "Fiallikia" and he said again to his companion, "what is the name of this village", and again my mother answered fiallikia even though she did not understand what they were saying. Then the man said, "for sure the name of this village is Fiallikia". Then they left and I was not

aware which way they went.

After time passed the government came and they taught the children saying "the name of your village is Fiallikia." Now when the second group of white people came here to Barlig they straightened the name to Barlig because fiallikia was hard for them to say.

'WHY THERE ARE MOUNTAINS IN BARLIG

Tell us another story grandfather because the night is not over. So he began again. A long time ago it was very nice here in Barlig. The view was unrestricted and you could not get lost because it was flat land. It was so flat that you could see the wild pigs running and that is why the men were hunters before.

In Palitog there were two brothers who were pounding rice because their father was going hunting in Kora-an. Long ago they had a belief that if their wives were pregnant it was forbidden for them to go hunting. However, there was this one man who did not believe in the belief and when the last one had gone to the fields he got his hunters pack and started to go to the forest. He had only walked a

short distance and his wife came running after him so that she could go with him. She shouted after him, "you wait for me so we can go together" but the man decided to hurry without waiting. Then Kafunyan saw the woman and became angry and said, "now I will build a dam so all the rivers will be stopped and flood your village and the flood will cause erosion and form mountains. It will no longer be flat and those who are pregnant will not be able to follow their husbands who are going hunting." It rained very hard for a day and there was a lot of water which came up to the edge of the roof of the houses. Then the two brothers saw that Arong was under water so they ran to go to Finnaruay because it was the tallest mountain. They hurried to climb because Finnaruay was being covered and they climbed a large tree. They ate their lunch in the tree because they were very hungry.

Then the younger brother said, "where are we going to get fire because our starter is wet and we lost our flint. And, then they saw something like a star at Mount Karawet. As they looked at the star in the distance it appeared to be getting closer and closer to them. Then the older brother said, "where

can we go because it is coming here to kill us."

As they continued to stare at the thing that looked like a star, it came very near and they were able to recognize that it was a wildcat, and it was holding fire in its teeth as it swam, and it brought the fire to them.

The wildcat climbed the tree with the fire and gave it to them and that's how they got their fire. As the water began to recede they were unaware as to where the wildcat went. They waited one day and one night on Finnaruý for the water to subside. Then they went down to see their house at Palitong and as they looked at each other they saw that the flat plain of their valley had been changed into mountains.

FUKIAN AND WIKIAN

I will tell more stories tomorrow night. We need to go to sleep because our eyes are becoming red. And also your companions are all nodding and your grandfather is snoring. You see its almost midnight and we have no more fuel so we will have to bring some tomorrow.

The second evening each one brought wood and kindling to the mens house. So all the young boys and old men gathered again to hear the story of Fukian and Wikian. Then Loknag said, "suppose you start telling the story of Fukian and Wikian", and then each one became very quiet.

You see a long time ago Kafunyan dammed all the rivers and Barlig was flooded. At that time Mang-et escaped to Mount Ammuyo because he didn't want to die. Mang-et lived on Mount Ammuyo until the waters subsided and then he came down to Tannod to see his house. As he said to himself, "I will go down so that I can gather rattan and as he was going down he met Wikian who came from Sappo. Wikian called to Mang-et. Then Wikian struck his spear on a rock in order to make a mortar so they could pound rice, which they did until the husks were all removed. Then he got three stones and arranged them in the form of a cooking place and then he cooked the rice until it was well done, and they ate.

While they were eating Wikian said to Mang-et, "Fukian and I separated at Sappo. He is the one that is giving pigs, chickens, and rice and building the pitch roofed houses, and

I am the one who brought chickens, rice and pigs here. We will build your house with a four sided roof." After they finished eating Wikian said, "what are you going to get?" and Mang-et said, "I prefer the ladle and the sugarcane because it grows easily, and besides we already have much rattan here and we have a place to sell it. Then Mang-et got the ladle and sugarcane and started upstream with his heavy load and brought it here to Barlig. That's why people are planting sugarcane here in Barlig.

And then Wikian went to Ka-ip pog on his way to Lias. At Lias the people begged for chickens, pigs and rice. While at Lias, Wikian cooked his food because he was hungry. When he began to eat he spit it out because it was hot and that's why their cooked food is always spoiling. That is also the reason why their tabacco has a bad smell because Wikian blew in the ashes and they lit on the tobacco. From Lias, Wikian went to Betwagen to distribute rice, chickens and pigs, he also went to other villages. However, Fukian did not leave Sappo because he wanted to remain and plant rice.